

به نام خدا

عوامل انگیزشی موفقیت دانش آموزان

مولفان :

حسن عبدالی

رقیه مرندی

شیرین آیرم

توحید حق سیرت

علی راثی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: عبدالی، حسن، ۱۳۶۸
عنوان و نام پدیدآور: عوامل انگیزشی موفقیت دانش آموزان/ مولفان حسن عبدالی، رقیه مرندی، شیرین آیرم، توحید حق سیرت، علی رائی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۰۱ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۰۹-۴
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: دانش آموزان - موفقیت - عوامل انگیزشی
شناسه افزوده: مرندی، رقیه، ۱۳۵۱
شناسه افزوده: آیرم، شیرین، ۱۳۶۰
شناسه افزوده: حق سیرت، توحید، ۱۳۷۷
شناسه افزوده: رائی، علی، ۱۳۷۷
رده بندی کنگره: PN۲۱۵۷
رده بندی دیویی: ۸۰۹/۲۱۸
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۹۳۸۷۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: عوامل انگیزشی موفقیت دانش آموزان
مولفان: حسن عبدالی - رقیه مرندی - شیرین آیرم - توحید حق سیرت - علی رائی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۰۱۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۱۰۹-۴
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	پیشگفتار.....
۱۰	فصل اول.....
۱۰	نقش والدین و مدرسه در موفقیت تحصیلی.....
۱۰	حضور والدین .....
۱۲	باورهای والدین، موفقیت فرزند .....
۱۳	شیوه حضور و مداخله والدین .....
۱۳	برنامه‌ریزی، راهی برای رسیدن به هدف .....
۱۴	خواسته‌های کودکان .....
۱۵	شش نکته کلیدی .....
۱۸	تاریخچه ی یادگیری .....
۲۰	موفقیت تحصیلی چیست؟ .....
۲۱	رازهای موفقیت تحصیلی .....
۲۱	موفقیت تحصیلی با پرورش استعدادهای درونی دانش‌آموز .....
۲۲	موفقیت در کلاس درس .....
۲۳	موفقیت در مطالعه .....
۲۳	داشتن برنامه‌ریزی اصولی و جامع .....
۲۳	از روش‌های مطالعاتی متناسب با شیوه یادگیری خود استفاده کنید .....
۲۳	استراحت در بین بازه‌های زمانی مطالعه فراموش نشود .....

۲۴	دوری از عوامل حواس پرتی
۲۴	انتخاب محیطی مناسب جهت مطالعه
۲۴	از منابع مطالعاتی مناسب استفاده کنید
۲۴	نقش پایگاه اجتماعی - اقتصادی بر موفقیت تحصیلی
۲۵	ویژگی‌های یادگیری و آموزش
۲۵	۱. تغییر در رفتار
۲۵	۲. پایداری نسبی
۲۶	۳. توانایی‌های بالقوه
۲۶	۴. تجربه
۲۷	۵. یادگیری یا وراثت
۲۷	تجربیات ثبت شده در مورد موفقیت دانش آموزان
۳۰	فصل دوم
۳۰	موفقیت دانش آموزان
۳۱	عوامل مؤثر بر موفقیت
۳۲	انتخاب محیطی مناسب برای تحصیل
۳۲	روابط اجتماعی
۳۳	عاملی ویرانگر به عنوان مقایسه
۳۳	میزان استرس
۳۴	کنجکاوی
۳۴	هوش هیجانی (EQ)
۳۵	الف: عوامل فردی

- ۳۵..... (ب) عوامل خانوادگی
- ۳۶..... عوامل آموزشی
- ۳۷..... دیگر عوامل موفقیت تحصیلی
- ۳۸..... ۱. شناخت هدف تحصیل
- ۳۸..... ۲. غلبه بر سختی‌ها و ترس
- ۳۸..... ۳. ایجاد تعادل میان تلاش شما و هدف‌تان از تحصیل
- ۳۹..... ۴. کاربردی کردن علم
- ۳۹..... ۵. عملکرد متفاوت
- ۳۹..... ۶. رضایت درونی
- ۴۰..... روش‌های نوین تدریس و رابطه آنها با یادگیری موفق
- ۴۰..... (۱) روش کنفرانس (گرد همایی)
- ۴۰..... (۲) روش شاگرد - استادی
- ۴۱..... (۳) روش چند حسی (مختلط)
- ۴۱..... (۴) روش حل مسئله
- ۴۲..... (۵) روش پروژه ای
- ۴۲..... (۶) شیوه سخنرانی
- ۴۲..... (۷) شیوه بازگویی
- ۴۳..... (۸) شیوه پرسش و پاسخ
- ۴۳..... (۹) شیوه تمرینی
- ۴۳..... (۱۰) شیوه بحثی
- ۴۴..... (۱۱) شیوه نمایشی

- ۱۲) شیوه آزمایشی (روش اجرا کردن یا یادگیری بوسیله عمل)..... ۴۴
- ۱۳) شیوه گردش علمی ۴۵
- ۱۴) استفاده از منابع دیداری و شنیداری ۴۵
- نقش معلم در آموزش ۴۶
- ۱- نقش معلم در تعلیم و تربیت ۴۶
- ۲- ویژگی‌های معلم ۴۶
- ویژگی‌های شخصیتی معلم و نقش آن در تدریس ۴۸
- معلم شاگرد نگر ۴۸
- شاگرد نگر فردی و شاگرد نگر جمعی ۴۹
- معلمان درس نگر ۴۹
- درس نگر علمی ۴۹
- درس نگر فلسفی ۵۰
- تاثیر شخصیت علمی معلم بر فرایند تدریس ۵۰
- کاربردها ۵۱
- جلب توجه و ایجاد علاقه‌مندی در دانش آموزان ۵۱
- دستورالعمل ارائه و رابطه معلم و دانش آموز ۵۱
- کنترل اضطراب ۵۲
- وضعیت ظاهری ۵۳
- عادات ناپسند ۵۳
- اشتیاق ۵۴
- جلب توجه ۵۴

عوامل ایجاد علاقه‌مندی عبارتند از:	۵۴
روشهای ارتقاء لذت یادگیری	۵۵
فصل سوم	۵۹
انگیزش و موفقیت تحصیلی	۵۹
اصطلاح انگیزش	۵۹
ضرورت انگیزش	۶۲
انگیزش یا انگیزه؟	۶۵
جایگاه انگیزش در روان شناسی	۶۶
سلسله مراتبی انگیزه ها	۶۷
آگاهی انگیزه‌ها در سطح ناهوشیار	۶۷
قابل کاربردی اصول انگیزش	۶۸
نظریه تعیین هدف	۶۸
حفظ انگیزش:	۶۹
جلوگیری از بی انگیزگی:	۷۰
نکات کلیدی:	۷۱
انواع انگیزه	۷۴
انگیزش اولیه در مقابل انگیزش ثانویه:	۷۴
انگیزش درونی در مقابل انگیزش بیرونی:	۷۴
انگیزش اجتماعی	۷۶
انگیزه پیشرفت	۷۷
نظریه‌های عمده در توضیح انگیزش	۷۹

- ۷۹..... نظریه خودتعیین‌گری:
- ۸۲..... نظریه اهداف پیشرفت:
- ۸۴..... نظریه‌های رفتاری انگیزش:
- ۸۵..... شرطی‌سازی کلاسیک:
- ۸۶..... شرطی‌سازی وسیله‌ای:
- ۸۶..... شرطی‌شدن کنشگر.....
- ۹۰..... نظریه یادگیری اجتماعی:
- ۹۰..... نظریه‌های شناختی انگیزش:
- ۹۲..... نظریه ناهمخوانی شناختی:
- ۹۳..... نظریه انتظار ضرب در ارزش:
- ۹۳..... ارزش تشویقی موفقیت $\times$ انتظار موفقیت = انگیزش.....
- ۹۴..... نظریه کانون کنترل: منبع کنترل.....
- ۹۵..... نظریه اسناد:.....
- ۹۵..... باورهای انگیزش تحصیلی.....
- ۹۹..... منابع:

پیشگفتار

انگیزش یکی از مهمترین عوامل یادگیری است. چه چیزی یک دانش‌آموز را وادار می‌کند که بخواهد یاد بگیرد؟ میل به تلاش کردن برای یادگیری، حاصل چندین عامل است که از شخصیت و توانایی‌های دانش‌آموز تا خصوصیات تکالیف خاص یادگیری، مشوق‌ها برای یادگیری، موقعیت‌ها و رفتارهای آموزگار گسترش دارد (اسلاوین، ۱۳۹۵). ارائه تعریف واحدی از مفهوم انگیزش به دلیل موضع‌گیری‌های متفاوت همچون دیگر مفاهیم بزرگ در روان‌شناسی کار دشواری است، اما بیشتر روان‌شناسان بر این نکته توافق دارند که انگیزش، فرآیندهایی را که به رفتار انرژی و جهت می‌دهند، در بر می‌گیرد. روان‌شناسانی که در این حوزه کار می‌کنند، درصددند که به چهار سؤال پاسخ دهند: اول اینکه اعمال ما، ما را به چه جهت‌هایی حرکت می‌دهند؟ یعنی چه چیزی توجه ما را جلب می‌کند و چه چیزی ما را از خود می‌رانند؟ دوم آن که چه چیزی ما را برمی‌انگیزد که اقدامات خود را برای دنبال کردن هدفی خاص آغاز کنیم؟ یعنی چرا برخی از اشخاص، عمل را آغاز می‌کنند در حالی که بعضی دیگر انجام دادن عملی را قصد می‌کنند، اما هرگز واقعاً پیش نمی‌روند و عمل نمی‌کنند. سوم این که با چه شدتی این اعمال را دنبال می‌کنیم؟ چهارم اینکه چرا برخی از افراد مدت زمان بیشتری به موضوع‌هایی که آنها را برمی‌انگیزد ادامه می‌دهند، در صورتی که بعضی دیگر از این شاخه به آن شاخه می‌پرند. استرنبرگ^۱ و ریو^۲ سؤال دیگری به این سؤال‌ها اضافه می‌کنند و آن درباره توقف رفتار است اینکه: چرا رفتار متوقف می‌شود؟ (به نقل از آقاوسی و همکاران، ۱۳۹۷). گرچه روان‌شناسان بر اهمیت درک چرایی رفتار انسان توافق دارند، اما درباره ماهیت انگیزش در بین آنها اختلاف نظر وجود دارد. این کتاب، در قالب نظریه‌های انگیزش به این موارد اختلاف خواهیم پرداخت.

1-Sternberg

2-Reeve

فصل اول

نقش والدین و مدرسه در موفقیت تحصیلی

حضور والدین

قریب به اتفاق پژوهشگران بر این باورند که والدین نقش مهمی در روند فراگیری و آموزش و پرورش دانش‌آموزان داشته و ارتباط آنها با اولیاء مدرسه یکی از واجبات امر آموزش است، بنابراین معتقدند که

۱- عدم حضور والدین و ارتباط مستمر آنها با اولیاء مدرسه یکی از بزرگترین معضلات آموزشی و موثرترین عامل جهت ایجاد اختلال در روند آموزش است.

۲- پژوهش‌ها نشان می‌دهد ارتباط مستمر اولیاء دانش‌آموزان با اولیاء مدرسه اثرات مثبتی به این شرح به دنبال دارد:

افزایش موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان با کسب نمرات بالا، موفقیت در آزمون‌های مختلف به ویژه آزمون‌های سنجش هوش و استعداد تحصیلی و در نهایت رشد و بالندگی شخصیتی دانش‌آموز.

علاقه به درس و مدرسه و توجه دقیق به مسائل آموزشی - تربیتی از سوی دانش‌آموز.

فزایش چشمگیر انگیزه دانش‌آموز برای فراگیری مباحث درسی و به دنبال آن کاهش خطر ترک تحصیل دانش‌آموز.

کاهش چشمگیر امکان روی آوردن دانش‌آموز به مواد مخدر، سیگار، قرص‌های روان‌گردان و... در سن بلوغ و پس از آن.

تعادل رفتار کودک و جلوگیری از بروز رفتارهای نابهنجار به ویژه بیش‌فعالی در کودکان.

تحصیلات بالای والدین موفقیت کودک را تا دو برابر افزایش می‌دهد: که اگر تحصیلات بالای والدین با ارتقاء سطح اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی همراه شود (که معمولاً نیز این طور هست) احتمال موفقیت کودک تا ده برابر افزایش می‌یابد.

به هر میزان والدین روی مسئله آموزش و پرورش فرزندشان حساسیت بیشتری داشته‌باشند - حساسیت به جا و منطقی - به همان میزان فرزند موفق‌تری خواهند داشت.

ارتباط والدین با اولیاء مدرسه باید ارتباط مستمر و دوستانه باشد. اینارتباط باید در همه سطوح شامل تصمیم‌گیری در مسائل آموزشی - پرورشی، مشارکت‌های اقتصادی، فرهنگی و... جلوه‌گر شود. به عبارتی ارتباط اولیا با مدرسه باید در حدی باشد که کودک واقعاً مدرسه را خانه دوم خود دانسته و در مدرسه احساس اطمینان و آرامش کند.

توقع و انتظار والدین باید به طور صحیح، کامل و واضح با کودک در میان گذاشته‌شود تا کودک بر همان اساس، حرکت کند.

والدین دانش‌آموزان موفق همواره برنامه‌ریزی دقیقی دارند، برنامه‌ای که روی اجرای آن نیز تاکید دارند. اما والدین کودکان ناموفق یا برنامه‌ریزی صحیحی ندارند و یا این که اصراری بر اجرای برنامه‌ها نداشته و خود نیز دچار سهل‌انگاری هستند. بنابراین برای موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان باید اولاً با برنامه‌ریزی صحیح، هدف‌ها را مشخص کرد و ثانیاً روی اجرای دقیق و کامل برنامه‌ها تاکید کرد.

باورهای والدین، موفقیت فرزند

سه عامل به عنوان مهمترین عوامل جهت موفقیت تحصیلی دانش آموزان مطرح است که از این عوامل با نام «باورهایوالدین» یا «اهداف والدین» یاد می کنند:

باور والدین و مشخص کردن نکات مهم و با اهمیت در زندگی و انتقال این باورها و اعتقادات به کودک، با شیوه‌ای صحیح و منطقی، کودک را در جهت گیری‌ها و رفتارهایش یاری می‌دهد.

به طور مثال اگر تحصیل، موفقیت تحصیلی و تحصیلات بالای فرزند برای والدین از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، باید این باور به شیوه‌ای درست و منطقی برای کودک شرح داده شود تا کودک بفهمد که برای والدین او، موفقیت تحصیلی جایگاه ویژه‌ای دارد، تا بر همین اساس گام بردارد.

عقیده و باور والدین درباره هر موضوعی باید ابتدا در رفتار خود آنها جلوه‌گر شود. والدینی که از دروغ‌گویی بیزارند و دوست ندارند فرزندشان این خصلت زشت را بیاموزد، باید این باور را به طور عملی نشان بدهند.

اگر والدین عقیده دارند که ارتباط و حضور مستمر آنها در مدرسه فرزندشان باعث موفقیت تحصیلی او می‌شود، باید این عقیده را اجرا کنند. به این معنی که با برقرار یارتباط موثر و مناسب با اولیاء مدرسه فرزندشان باعث فراهم کردن زمینه مناسب برای موفقیت فرزندشان شوند.

بنابراین باورهای والدین و انتقال این باورها با شیوه‌ای درست و منطقی به فرزند، او را در جهت گیری‌ها و یافتن مسیر صحیح یاری می‌کند.

شیوه حضور و مداخله والدین

پژوهشگران بر این باورند که عمده‌ترین دلمشغولی والدین ناتوانی آنها در انتخاب بهترین شیوه حمایت از فرزندان به‌ویژه در زمینه آموزش و پرورش است. از این رو شاید توجه به این نکات راهنمای مناسب‌برای جهت‌گیری بهتر و موثرتر والدین باشد:

حمایت از فرزند باید در جهت تعلیم و تربیت صحیح او باشد. این حمایت می‌تواند به‌شیوه‌های مختلف و در هر زمان متناسب با خواست منطقی کودکانه ارائه شود.

همگام شدن با مدرسه، به این معنی که به جای تکروی و بی‌توجهی به آموزش‌هایمدرسه باید با آموزش‌ها همگام شد. اگر به عقیده اولیاء مدرسه باور ندارید به جای تکروی و سرپیچی، به مدرسه فرزندتان مراجعه کنید و با مشورت مشکل را حل کنید. لجبازی و طفره رفتن، تنها به فرزند شما لطمه وارد می‌کند.

کودکانی که در منزل از حمایت‌های فرهنگی چون مطالعه کتاب، رفتن به سینما، تماشای فیلم‌های مناسب سن و روحیه خود، تفریح، ورزش و سرگرمی مناسب و... برخوردار می‌شوند، بیش از همسالان خود که چنین حمایتی ندارند، انگیزه ادامه تحصیل داشته و با اشتیاق بیشتری درس می‌خوانند.

مشارکت والدین باید هم‌سو و هم جهت با آموزش‌های مدرسه انجام شده و در حقیقتمکمل آموزش‌های مدرسه باشد.

صرف هزینه به هر شکل باید توجیهی منطقی داشته باشد. اگر توجیهی برای صرفه‌زینهای پیدا نکردید، بدانید که اشتباه کرده‌اید!

برنامه‌ریزی، راهی برای رسیدن به هدف

والدینی که دوست دارند فرزندشان به شرایط ایده‌آل و آرمانی که در ذهن دارند، دست یابد باید آموزش‌هایی را به صورت عملی و به این شرح به مرحله اجرا بگذارند:

هر روز برنامه‌ریزی کنید، زمان خواب و استراحت، صرف وعده‌های غذایی، انجام تکالیف مدرسه، مطالعه آزاد، ورزش و تفریح، کمک کردن به والدین در امور منزل و ... باید به درستی مشخص شده و همه برنامه‌ها طبق برنامه‌ریزی از قبل تعیین شده به اجرا درآید.

کنترل دقیق اما نامحسوس برنامه‌های کودک به ویژه برنامه‌های فوق برنامه و برنامه‌هایی که در اوقات فراغت کودک انجام شود. تماشای تلویزیون، پرداختن به برنامه‌های غیردرسی و ... باید براساس برنامه‌ریزی صحیح و با محدودیت زمانی مشخص اجرا شود.

وضعیت تحصیلی دانش‌آموز، وضعیت انضباطی و رفتاری او باید به طور مرتب کنترل شود. مراجعه به مدرسه، بدون اطلاع کودک و گفت‌وگوی دوستانه با اولیاء مدرسه بهترین شیوه کنترل نامحسوس شرایط کودک است.

با وجود انتظار و توقع بالای اکثر والدین از فرزند، باید اندکی واقع بین بود. والدین باید به خوبی نقاط ضعف و قوت فرزندشان را بشناسند تا بر همان اساس برنامه‌ریزی کنند، برنامه‌ریزی باید در جهت رفع نقاط ضعف و قوت بخشیدن به نقاط قوت فرزند باشد.

تشویق، مهمترین عامل جهت پیشرفت و موفقیت تحصیلی کودکان است. موفقیت‌های فرزندتان را بزرگ جلوه داده و از آن استقبال کنید. به او نشان بدهید که از موفقیت او خوشحال هستید و دوست دارید همواره به همین ترتیب فعالیت کند.

عادت مطالعه، خواندن و نوشتن، گفت‌وگو و تبادل نظر دوستانه و ... را در خانواده‌ها باب کنید. با گوش کردن به صحبت‌های فرزندتان، با مطالعه کتاب و ... عادت‌های خوب را عملاً به او بیاموزید.

خواسته‌های کودکان

هرچند کودکان معمولاً نیازهای خود به‌ویژه نیازهای مرتبط با مسائل درسی را کمتر به زبان می‌آورند، اما مانند هر انسانی خواهسته‌ها و نیازهایی دارند که دوست دارند والدین به آنها اهمیت بدهند.

اغلب دانش‌آموزان در هر مقطع تحصیلی که باشند، دوست دارند والدین آنها از وضعیت تحصیلی‌شان آگاه شوند و با اولیاء مدرسه ارتباط مناسبی داشته باشند. اینارتباط به آنها اطمینانی خاص می‌بخشد.

*ارتباط منظم و دوستانه والدین با اولیاء مدرسه، اطمینان خاطری دلنشین به‌دانش‌آموز می‌دهد و باعث می‌شود تا او خانه و مدرسه را جدا از هم و در مواردی مقابلهم نبیند.

*ارتباط والدین با اولیاء مدرسه باعث شناسایی بهتر نقاط قوت و ضعف دانش‌آموز شده و بر همین اساس یاری رساندن به او معنای بهتری پیدا می‌کند.

*حضور والدین در جلسات اولیا و مربیان کودک اطمینان می‌دهد که والدین به وضعیت تحصیلی او و در نهایت موفقیت تحصیلی او و یا از همه مهمتر خود او اهمیت می‌دهند و مانند دیگر کودکان برای والدینشان مهم هستند.

-فرزندان انتظار دارند تا والدین با ارتقاء سطح معلومات و آگاهی‌هایشان، نیازها، مشکلات و انتظارات آنها را پاسخ دهند تا آنها نیز به راحتی بتوانند راه‌درست را بیابند.

شش نکته کلیدی

پروفسور جویس استین از دانشگاه جان هاپکینز به شش نکته به عنوان نکات مهم در برقراری ارتباط بین والدین و فرزندان و آموزش عملی‌نظم و انضباط در کار و درس اشاره کرده و می‌گوید: «عوامل بسیاری در برقراری ارتباط مناسب بین فرزندان و والدین، والدین و اولیاء مدرسه و به طور کلی هماهنگی و ارتباط بین افراد خانه و مدرسه دخیل هستند که دلیل اصلی برقراری این ارتباط مناسبین افراد خانواده و خانواده و اولیاء مدرسه، آموزش و پرورش صحیح کودکان و در نهایت موفقیت تحصیلی آنها است.

الف) تربیت فرزند: والدین و دیگر افراد مرتبط با کودکان چه در منزل و چه در مدرسه باید جهت‌گیری خود را به سمت آموزش و پرورش صحیح کودک متمرکز کنند. بنابراین: